

ZE ZJAWISK WSPÓŁCZESNEGO
JĘZYKA CZESKIEGO

Milan HRDLIČKA
Praha

Někdo versus kdosi

Užití zájmen neurčitých je i díky jejich poměrně značné synonymii velmi zajímavé (srov. např. alternativní způsob vyjádření důležitosti určité osoby *Pozor, to není jen tak někdo / leckdo!* a četné další) a může svou pestrostí a sémantickou rozmanitostí činit jinojazyčným mluvčím nemalé potíže.

Vedle základního rysu neurčitosti mohou česká neurčitá zájmena spoluvytvářet celou řadu dalších významových rysů. Může jít např. o lhotejnost mluvčího nebo o vyjádření libovolnosti (*Můžete to dát komukoliv* = Dejte to, komu chcete, mně na tom nezáleží; *Napište tam cokoliv* = Napište tam, co uznáte za vhodné), dále o podráždění, expresivitu (*Už je zase s čertvíkým / bůhvíkým!* = Už je zase s neznámou osobou, nesouhlasím s tím, vadí mi to), o kvantitativní odstupňování počtu, resp. množství (*málokdo, sotvakdo* = téměř nikdo, *leckdo* = poměrně velký počet, *kdekdo* = téměř každý), o navození neformálnosti při představování (*Já sem nějakaj / nákej Procházka*), o značné či nepatrné množství (*Tam jsme se něco nachodili!*; *Spadlo tam prý něco dešťových kapek*) nebo o vyjádření pestrého spektra zahrnujícího jak prvky pozitivní, tak možná i negativní, problémové (*Ve svém životě vykonával všelijaká povolání*; *V nočním podniku se scházeli všelijací lidé*) apod.

Pokud jde o užití neurčitých zájmen, zmíníme ne vždy dostatečně popsané případy konkurence zájmen *někdo* a *kdosi* a potažmo rovněž analogické dvojice *něco* – *cosi*, *nějaký* – *jakýsi*, *některý* – *kterýsi*.

Je známou skutečností, že tvary se sufixem *-si* mohou vyjadřovat „předstíranou neurčitost“, tedy případy, kdy mluvčí zná identitu osoby, o níž je řeč, nepokládá ovšem z nejrůznějších důvodů za nutné být konkrétní (*Kdosi mi to před časem věnoval*) a od svých paralel s prefixem *ně-* se liší jednak stylovým zabarvením (jde o výrazy knižnější povahy)¹, jednak menší četností výskytu. Obvykle se ale zapomíná

na dva poměrně významné momenty jejich řečové distribuce. Jde o tyto okolnosti jejich užití v běžné komunikaci:

1) Neurčitá zájmena s příponou *-si* nefigurují v otázce.

Můžeme se kupř. dotázat *Je tu někdo?*, nikoliv však *Je tu kdosi?*, srov. i analogické *Měl u sebe něco?* versus *Měl u sebe cosi?* apod.;

2) Zmiňovaných neurčitých zájmen se neužívá v budoucím čase.

Tuto skutečnost si jistě uvědomíme, podíváme-li se na výpovědi jako *Nebojte se, někdo tam na vás bude čekat* oproti nepravděpodobnému *Nebojte se, kdosi tam na vás bude čekat* atd.

Přestože se jedná o zcela zřejmou záležitost, ne vždy jsou dané skutečnosti v českých mluvnicích zachyceny. Bylo by proto vhodné na adekvátním popisu užití různých řečových komponentů nadále pracovat.

¹ Upozorňujeme ovšem, že na jižní Moravě se běžně setkáme se spojeními typu *No to bylo cosi!* (= No to bylo něco výjimečného, pozoruhodného) a že v tamním dialektu plní roli segmentu *-koli(v)* předpona *bar-* (*barkdo, barco, barjaký; barkdy, bajak, barkde, barkam* aj.).